

AZ OKTATÁS ÉS MUNKAERŐPIAC SAJÁTOSSÁGAINAK ELEMZÉSE, REGIONÁLIS JELLEMZŐI

ANALYSIS OF SPECIFIC FEATURES OF EDUCATION AND LABOUR MARKET AND THEIR REGIONAL CHARACTERISTICS

MOHÁCSI MÁRTA főiskolai adjunktus

Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Kar Alkalmazott Kommunikáció Intézet

Abstract

There is a tradition of analysing the relationship of education and labour market. The importance of this connection has been proved by several recent research projects and studies that also include regional characteristics. In my analysis I investigate the needs of the labour market and their possible implementations in education. The market requires thorough structural and regional analyses if we want to be able to forecast future trends and prospects. The feedback mechanisms of the economic sector towards education have also raised both benefits and dilemmas. The human resource development potential of a given region is based on the theory of human assets and also on mutual social learning. The concept of a learning region describes the mutual, interactive learning process of people living in the same geographical area. My analysis reveals that we need a professional summary of different theoretical systems, as education, qualification and professional trainings are key factors of human resources.

1. Humánerőforrás és oktatás

A humán tőke fogalmához az az elméleti közgazdasági felismerés vezetett, hogy az emberi tényező önálló és más termelési tényezővel nem magyarázható szerepet játszik a gazdasági növekedésben (Schultz 1961). A humán tőkét növelő beruházások körébe már a szultzi elmélet szerint beletartoznak az egészségügy, a munkahelyi képzés, a formális (alap-, közép- és felsőfokú) oktatás területén történő, valamint a munkaerő és a lakosság mobilitását támogató beruházások.

A szakirodalom az emberi erőforrás menedzsment kulcstevékenységeit a következőképpen határozza meg: a humán erőforrások tervezése; munkakörök kialakítása, elemzése; munkaerő-toborzás és -kiválasztás; munkaerő-fejlesztés, -képzés; teljesítményértékelés; bérezés, ösztönzés (Móré 2012; Gulyás 2008).

A gazdaságban bekövetkező változásokat leginkább a piaci igényekkel szembeni globalizációs sikon lehet értelmezni. Napjainkban a gazdasággal kapcsolatban világméretű kihívásokkal kell szembenézni. Ami azt jelenti, hogy a termelőegység sikerét nem elegendő a világ egy részén megalapozni, nem elég egyszerűen csak multinacionális működés, valódi világstratégiákkal kell a cégeknek dolgozniuk. Toffler szerint az anyagi termelés oly felgyorsult rendszere egyre nagyobb mértékben az adatok, a tudás cseréjétől függ. Ha nem történik tudás csere, nem termelődik érték sem (Toffler 1990).

Az oktatásügyi struktúrák kérdésköre azért is aktuális, mert a fejlett országokban zajló folyamatok eredményeként az egyén kerül az oktatás-nevelés komplex rendszerének fókuszába. A tanulás lett olyan közügy, amelyben az iskola, a helyi közösségek és a gazdasági szereplők együttesen törekednek a tradicionális folyamatok megújítására (Benedek 2008).

A gazdaság állandó változásban van, az oktatás és a képzés csak akkor szolgálhatja hatékonyan a foglalkoztatás igényeit, ha folyamatosan igazodik az új fejleményekhez, ezért az egyik legfontosabb cél a szakképzés összehangolása a munkaerő kereslettel. A múltban a vállalatok élethossziglani biztonságot nyújtottak a dolgozóknak, ma 5–7 szakmaváltásra kell felkészülnünk életünk során.

Az Európai Unió oktatás és foglalkoztatáspolitikájának állandó aktuális kérdése a képzési kibocsátás és a munkaerő-piaci kereslet közötti összhang megteremtése (Gulyás 2001). Az Európa 2020 stratégia egyik célkitűzése, hogy növelje a foglalkoztatottságot, ezzel összefüggésben a termelékenység arányát (Gulyás 2007). Ehhez elengedhetetlen az oktatás és a gazdaság közötti összhang megteremtése (Európa Bizottság 2010).

Az egyetemek a középkorban elsősorban a tudományok művelésének fellelőjei voltak, az újkorban a szerepük kiegészült a tömeges szakemberképzéssel, sőt, helyenként egyértelműen az oktatás került előtérbe. A harmadik generációs egyetemeken esetében már hármas szerepről beszélünk: az oktatás és a kutatás mellett az egyetemeknek vezető szerepet kell játszaniuk a helyi gazdaság fejlesztésében is. Ennek részeként a régió vállalatai által igényelt specializált tudású munkaerőbázis kialakítása egyértelműen az egyetemeken feladata (Keczer 2007).

2. Regionális és területi politika

A regionális politikai döntéshozás alapvető elve az Európai Unióban a partnerség, amelynek érvényesítését az unió strukturális alapokról szóló szabályozása kötelezővé tesz. A partnerségi intézmények rendkívül változatosak (Tavistock Institute 1999), a lényegük az, hogy a döntéshozás és a döntés előkészítés kilép a hagyományos közhatalmi szférából. A másik fontos sajátosság a hálózatok kiépülése, a szintek közötti szoros kapcsolatok kialakulása, ami szoros összefüggésben van az unió többszintű kormányzásának jelenségével.

A regionális politika kormányzását tartják az egyik legfontosabb politika-, illetve igazgatástudományi kihívásnak, amely alapvetően új kutatási irányokat, módszereket követel meg (Bache 1998). A Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap az Európai Unió regionális politikájának olyan aktív eszközei, melyek a régiók közti fejlettségbeli különbségek csökkentését célozzák (Hooghe 1996) (1. táblázat). Amikor világossá vált, hogy a gazdasági integráció növelheti a perifériális, illetve kevésbé fejlett régiók lemaradását, megszületett az a gondolat, hogy a társadalmi és gazdasági kohézió megteremtéséhez közösségi programokra van szükség (Allen 2000).

1. táblázat. Magyarországra jutó kohéziós források 2007–2013
Table 1. Cohesion funds for Hungary 2007–2013

Célkitűzés	Euró	Százalék
Kohéziós alap	8,2 Mrd	33%
Regionális konvergencia	14,6 Mrd	60%
Regionális versenyképesség	1 Mrd	4%
Európai területi együttműködés	800 M	3%
Összesen:	24,6 Mrd	100%

Forrás: Répássy Helga (2006)

A stratégia a régiók helyi erőforrásaira és kreativitására alapoz, amely a különböző hatású de egymást támogató erőkön nyugszik. A kreativitást létrehozó tényezők közül kiemelten fontosak: a tudományos-kulturális tevékenység sokoldalúsága, a kommunikációs lehetőségek kiterjedtsége, bizonyos szerkezeti instabilitás és a folyamatosan keletkező, kielégítetlen új szükségletek (Andersson 1985).

Az utóbbi évek változásai azt vetítik előre, hogy a 21. század legelején a regionális politika mozgásterét – a gazdaság fejlődési öntörvényein kívül – két markáns tényező határozza meg: az egyik az Európai Unió szervezeti, működési, finanszírozási reformja és keleti bővülése, a másik pedig – nem kis mértékben az előbbi tényező hatására – a nemzetállamokon belüli új hatalmi munkamegosztás kialakulása, a decentralizáció (Michalski-Saraceno 2000).

3. Magyarország és az Észak-alföldi régió sajátosságai

3.1. Munkaerőpiaci helyzetkép

Az Észak-alföldi régióban él az ország lakosságának 15%-a, ez a régió a Közép-Magyarországi régió után a második legnépesebb. A legnagyobb megye Szabolcs-Szatmár-Bereg népessége – a KSH adatai szerint 2011-ben – 556 ezer fő. A második legnépesebb megye Hajdú-Bihar 539 ezer fővel. Jász-Nagykun-Szolnok megye lakossága 387 ezer fő. A régió foglalkoztatottsági rátája 2000–2010-ben alacsonyabb volt az országos átlagnál, 4-5 százalékponttal (2. táblázat).

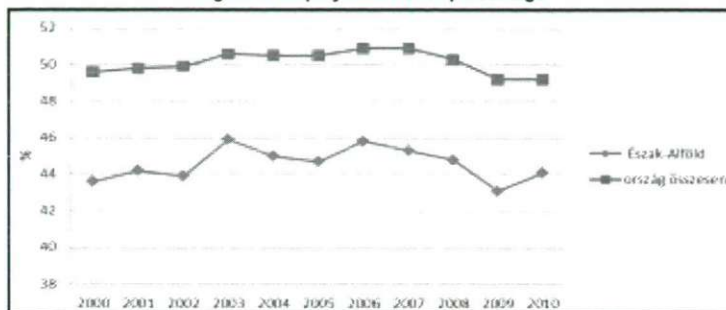
2. táblázat. A foglalkoztatási ráta alakulása %-ban
Table 2. Employment rate in percentage

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Hajdú-Bihar	45,7	46,5	46,2	47,5	47,4	46,1	47,4	46,1	45,6	43,2	44,6
Jász-Nagykun-Szolnok	46,4	45,9	45,3	48,3	46,2	45,8	47,4	48,4	49,2	46,4	46,5
Szabolcs-Szatmár-Bereg	39,7	40,9	40,8	42,7	41,9	42,5	42,9	42,4	40,9	40,6	41,9
Észak-alföldi régió	43,6	44,2	43,9	45,9	45,0	44,7	45,8	45,3	44,8	43,1	44,1
Országosan összesen	49,6	49,8	49,9	50,6	50,5	50,5	50,9	50,9	50,3	49,2	49,2

Forrás: KSH, 2011

Az adatok azt mutatják, hogy az Észak-alföldi régió foglalkoztatottsági rátája tíz év alatt mindösszesen 5 százalékponttal nőtt. A tíz éves periódust nézve Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megye foglalkoztatottsági rátája kis mértékben nőtt. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye foglalkoztatottsági szintje viszont 2,2 százalékpontot emelkedett (1. ábra).

1. ábra. Foglalkoztatottsági ráta %-ban
Figure 1. Employment rate in percentage

Forrás: KSH, 2011

Az Észak-alföldi régió munkanélküliségi rátája 2000-ről 2010-re 5,3 százalékponttal emelkedett, ezzel meghaladva az országos átlagot. 2010-ben Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a munkanélküliségi ráta elérte a 18,4%-ot (3. táblázat).

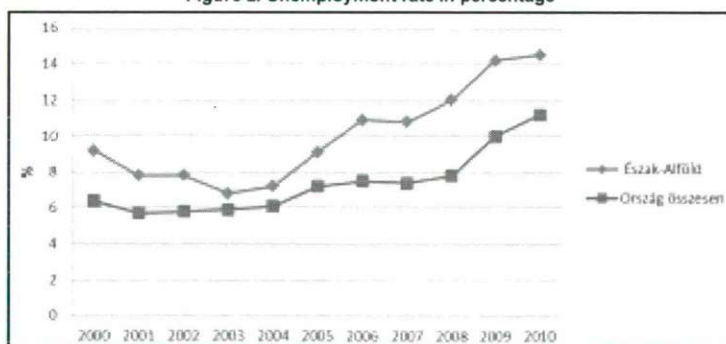
3. táblázat. A munkanélküliségi ráta alakulása %-ban
Table 3. Unemployment rate in percentage

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Hajdú-Bihar	7,1	6,4	6,6	6,0	5,7	8,4	9,2	7,9	8,9	11,3	13,2
Jász-Nagykun-Szolnok	9,4	7,3	7,8	5,6	6,2	8,3	9,6	9,4	8,5	11,4	10,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg	11,2	9,6	9,1	8,4	9,5	10,3	13,6	14,7	17,5	19,1	18,4
Észak-alföldi régió	9,2	7,8	7,8	6,8	7,2	9,1	10,9	10,8	12,0	14,2	14,5
Országosan összesen	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10	11,2

Forrás: KSH, 2011

Hajdú-Bihar megye munkanélküliségi rátája 6,1 százalékponttal, Jász-Nagykun-Szolnok megye munkanélküliségi rátája 1,5 százalékponttal, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megye munkanélküliségi rátája 7,2 százalékponttal nőtt a tíz év alatt (2. ábra).

2. ábra. A munkanélküliségi ráta alakulása %-ban
Figure 2. Unemployment rate in percentage

Forrás: KSH, 2011

3.2. Oktatási helyzetkép

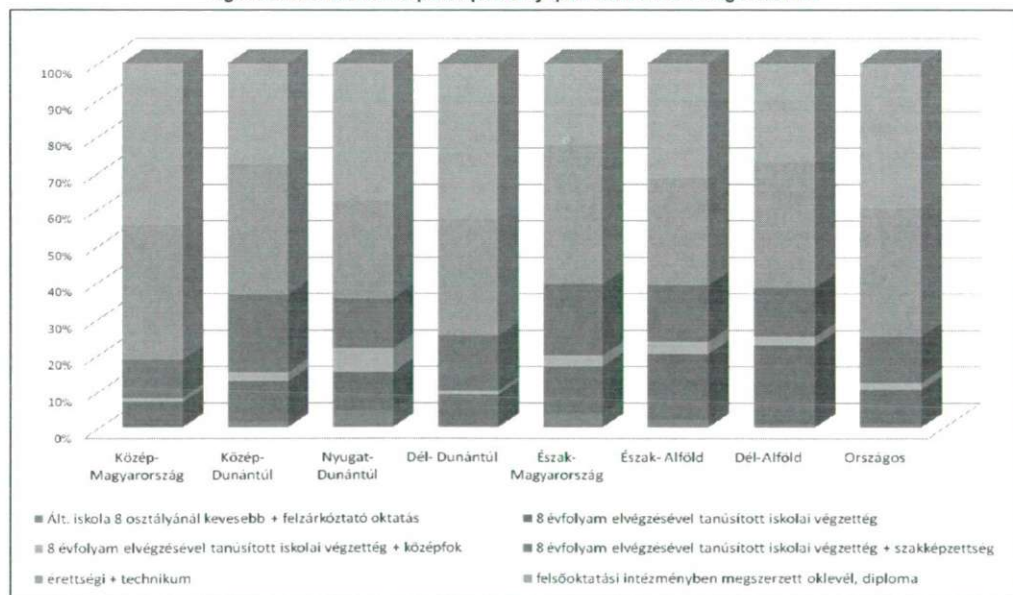
Az Országos Statisztikai Adatszolgáltatási Program (OSAP) képzésekre vonatkozó adatfelvételei megmutatják a fejlődési pályákat és tendenciaelemzések is alkalmasak. Az OSAP 2007–2010 közötti régiókra bontott táblázatából kiderül hányan iratkoztak be szakmai továbbképzésre, állam által elismert OKJ-s képzésre, munkakörhöz, foglalkozáshoz szükséges képzésekre és hatósági jellegű képzésekre (4. táblázat). Az Észak-alföldi régió adatai kedvező oktatási képet mutatnak.

4. táblázat. A szakmai képzésbe beiratkozottak száma régióként a képzés jellege szerint 2007–2010/fő
Table 4. Participants of professional trainings by regions and by types of training 2007–2010/person

		Dél-Alföld	Dél-Dunántúl	Közép-Dunántúl	Közép-Magyarország	Nyugat-Dunántúl	Észak-Alföld	Észak-Magyarország	Összesen
Szakmai továbbképző	2007	2821	1 385	2 770	34 561	2 589	1 677	2 672	48 475
	2008	2879	1 407	3 725	110 629	5 477	2 566	4 128	130 811
	2009	3328	5 530	4 233	125 046	4 970	3 806	3 157	150 070
	2010	10233	10 954	6 967	181 712	4 661	10 557	4 545	229 629
	Összes	19 261	19 276	17 695	451 948	17 697	18 606	14 502	558 985
Állam által elismert OKJ szakképesítést adó	2007	8 109	7 497	10 861	29 406	9 149	12 337	7 771	85 130
	2008	12 098	8 225	10 563	36 830	9 412	16 291	10 399	103 818
	2009	9 453	5 724	8 191	33 820	4 882	10 233	8 890	81 193
	2010	10 181	8 615	10 360	46 026	6 476	15 145	9 750	106 553
	Összes	39 841	30 061	39 975	146 082	29 919	54 006	36 810	376 694
Munkakörhöz, foglalkozáshoz szükséges nem OKJ szakképesítést adó	2007	1 169	4 711	3 470	12 305	1 716	2 287	1 656	27 314
	2008	2 587	9 402	9 878	19 696	2 269	2 340	2 515	48 687
	2009	2 095	10 990	9 366	31 177	811	1 468	2 529	58 436
	2010	1 817	10 886	6 297	26 757	1 237	3 534	4 379	54 907
	Összes	7 668	35 989	29 011	89 935	6 033	9 629	11 079	189 344
Hatósági jellegű (közl., hírközl., vízü. ágazati) képesítésre felk. képzés	2007	4 030	1 102	1 914	21 242	4 025	997	2 628	35 938
	2008	2 930	1 738	1 319	12 741	5 468	4 526	2 211	30 933
	2009	2 417	770	813	9 074	5 750	3 463	1 197	23 484
	2010	8 730	664	1 880	17 064	7 881	4 057	2 580	42 856
	Összes	18 107	4 274	5 926	60 121	23 124	13 043	8 616	133 211
Mindösszesen		84 877	89 600	92 607	748 086	76 773	95 284	71 007	1 258 234

Forrás: OSAP 2011; Benedek 2011

3. ábra. A képzésbe beiratkozottak megoszlása végzettség szerint, régióként 2010
Figure 3. Distribution of participants by qualifications and regions 2010

Forrás: NSZFI – OSAP 1665 Felnőttképzési nyilvántartás alapján; Zachár, 2011

A képzésbe beléptek számának arányát regionálisan vizsgálva, összehasonlítva az országos átlagokkal, részben azonosságot, részben jelentős eltéréseket találunk. A legnagyobb fokú egyezés az erettség, vagy annál magasabb végzettségük arányában található, mely együtt tekintve kb. 61–81 százalék között mozog az egyes ré-

giókban Legalacsonyabbak az Észak-alföldi és Észak-magyarországi régióban, a legmagasabbak Közép-magyarországi és Dél-dunántúli régióban. Az általános iskolát nem végeztek képzésben való részvételi aránya az országos átlagnál lényegesen alacsonyabb Közép-Magyarországon és Dél-Dunántúlon. Ugyanakkor a maximum általános iskolai vagy befejezetlen középiskolai végzettséggel rendelkezők legnagyobb arányban Észak-Alföldön és Dél-Alföldön vettek részt a képzésben, az országos átlagot közel kétszeresen meghaladva (Zachár 2011) (3. ábra).

4. Összefoglalás

Az oktatás és munkaerőpiac kapcsolatának elemzése régi hagyományra nyúlik vissza. A kapcsolat fontosságát az elmúlt években számos kutatás, tanulmány vizsgálta regionális jellemzőkkel alátámasztva. Publikáciomban és elemzésemben most arra kerestem a választ, hogy mit kíván a munkaerőpiac, és hogyan tudja az oktatás a munkaerőpiac igényeit felvállalni. A piac alaposabb területi szerkezeti elemzéseket, mélyebb belső vizsgálatot igényel, le kell tudni írni a jövőt a fejlődési pályákat, a perspektívákat. A gazdaságnak az oktatás felé történő visszacsatolási mechanizmusai előnyöket és dilemmákat is felvetnek. Egy térség humán erőforrás fejlesztési potenciálja az emberi tőke elméletére és a társas társadalmi tanulásra utalnak. A publikációból kiderül, hogy szükség van az elméleti rendszerek szakszerű összefoglalására, hiszen az emberi erőforrás egyik meghatározó tényezője az oktatás, az iskolázottság, és a szakmai képzés.

Felhasznált irodalom

- Allen, D. (2000): Cohesion and Structural Funds. Szerk.: Wallace H.–Wallace W.: Policy Making in the European Union. Oxford University Press, 243–265.
- Andersson, A. (1985): Creativity and Regional Development. Papers of the RSA 56., 5–20.
- Bache, R (1998): The Politics of European Union Regional Policy. Sheffield Academic Press.
- Benedek András (2008): Új folyamatok és régi struktúrák az oktatásban? In: Az oktatás közügy. VII. Neveléstudományi Kongresszus program és összefoglalók. Szerk.: Benedek András, Hungler Diána, Juhász Nyomda, Szeged 135 p.
- Benedek András (2011): A szakmai képzés és felnőttoktatás regionális jellemzői. In.: regionalitás és szakképzés. Új kihívások, új lehetőségek a szakképzésben és felnőttoktatásban. Szimpóziumi előadások. Országos Neveléstudományi Konferencia, Budapest, 2011. november 3–5. 4–20. p.
- Európai Bizottság (2010): Európa 2020 – Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája. Bizottsági Közlemény, Brüsszel.
- Gulyás László (2001): A munkanélküliség kezelésének nemzetközi és magyarországi tendenciái. In: Buday-Sántha Attila (szerk.): A Pécsi Tudományegyetem Regionális politika és gazdaságtan Doktori Iskolájának Évkönyve. Pécs. 370–388. p.
- Gulyás László (2007): A munkaerőpiac rugalmassá tételének eszközei, különös tekintettel a munkaidő rugalmasítására. In: Farkas Beáta (szerk.): A lisszaboni folyamat és Magyarország. JATE-Press. Szeged. 2007. 200–216. p.
- Gulyás László (2008): A humán erőforrás menedzsment alapfogalmai. In: Gulyás László szerk. (2008): A humán erőforrás menedzsment alapjai. JATEPress Szegedi Egyetemi Kiadó. 39–48. p.
- Hooghe, L. (1996) szerk.: European Integration, Cohesion Policy and Subnational Mobilisation: Oxford, Oxford University Press.
- Keczer Gabriella (2007): Az egyetemek szerepe a tudásalapú régiófejlődésben. (pp. 243–247) In: Konferencia-kiadvány Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia, Eötvös József Főiskola, 2007. március 23. szerk.: Gulyás László, Eötvös József Főiskola, Baja, ISBN: 978-963-7290-52-7
- Központi Statisztikai Hivatal, 2011.
- Michalski, A.–Saraceno, E. (2000): Regions in Enlarged European Union. EC Forward Studies Unit, Brussels.
- Móré Mariann (2012): Te csak beszélj, én könnyen beilleszkedem. A beillesztés kommunikációs összefüggései. In.: Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására. IV. évfolyam, 2. szám. 44 p. Szeged.
- Országos Statisztikai Adatszolgáltatási Program 2007–2010.
- Répácssy Helga (2006): Területi dimenzió a 2007–2013-as program periódusában. Új Magyarország Fejlesztési terv Bp.
- Schultz T. W. (1961): Investment in Human Capital, *The American Economic Review*, 51 (1) (March), 1–17. <http://www.jstor.org/stable/1818907?origin=JSTOR-pdf>
- Tavistock Institute (1999): The Thematic Evaluation of the Partnership Principle.
- Toffler, A. (1990): Power shifts. New York. Bantam Books.
- Zachár László (2011): A formális rendszerű felnőttoktatás és felnőttképzés kvantitatív elemzése. In.: regionalitás és szakképzés. Új kihívások, új lehetőségek a szakképzésben és felnőttoktatásban. Szimpóziumi előadások. Országos Neveléstudományi Konferencia, Budapest, 2011. november 3–5. 35–52. p.